fragmentai. Kairėje kaukolės pusėje ties petimi gulėjo geležinis įmovinis kirvis.

Kapas Nr. 12. Vaiko, 7-8 metų. Po kaukole rasti geležinio lazdelinio smeigtuko fragmentai. Smeigtukas buvęs kairėje galvos pusėje, bet, žemei sugniuždžius kaukolę, jis atsidūrė po ja.

Kapas Nr. 13. Vyro, 40-45 metų. Dešinėje kaukolės pusėje, visai netoli peties, rasti geležinio pinceto fragmentai. Ties pakaušiu, iš dalies po kaukole, skersai kapą gulėjo 21 cm ilgio peiliukas lenkta įkote į vidaus pusę. Po kairė mentimi rastas geležinis lazdelinis smeigtukas. Kairėje kaukolės pusėje aptikta 13 žalvarinių Romos monetų. Po monetomis likę užsikonservavusios organinės medžiagos. Atrodo, kad jos buvusios audėtos maišelyje arba į ką nors suvyniotos. Lobį sudarė: vienas Antonino Pijaus (138-161 m.) dupondijus ir dvylika sesterciju - Faustinos II (175 m.), Antonino Pijaus (138-161 m.) pomirtinio kalimo, Komodo (177-192 m.), Lucilos (183 m.), Maksimino I (235-238 m.), Septimijaus Severo (193-211 m.), du skirtingi Marko Aurelijaus (161-180 m.), du skirtingi Aleksandro Severo (222-235 m.) ir du skirtingi Julijos Mamėjos (235 m.)[10].

LAZDININKŲ (KRETINGOS RAJ.) SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1976 METAIS

Stasys Patkauskas

Lazdininkų senkapis yra Kretingos rajono Darbėnų apylinkėje, apie 1 km į Š nuo kaimo ir apie 500-600 m į P nuo Darbos upelio esančioje žemoje plačioje kalvoje, vadinamoje "Kalno lauku". Senkapis nuo seno buvo ariamas, stovėjo du vienkiemiai. Ariant

---

[10] Monetas nustatė doc. M. Michelbertas.

buvo ardomi kapus supę akmenų vainikai, kapai. Dalis kapų nukentėjo statant pastatus.

1940 m. dalį senkapio ištyrė Kultūros muziejus, 1958 m. tyrinėjimus tęsė KVIM. Iš viso buvo ištirtas 499 m^2 plotas, aptikti 65 nedegintų mirusiųjų kapai su akmenų vainikais, 8 sudegintų mirusiųjų kapai ir vienerі žirgo griaučiai[1].

1976 m. Kalvos P dalyje statant karvidžių kompleksą, paaiškėjo, kad senkapis apima žymiai didesnį plotą. Vėl buvo suardyta dalis kapų. Lietuvos TSR PKI statybų teritorijoje ištyrė 1766 m^2 plotą, rado dar 206 kapus ir surinko apie 2000 radinių[2]. 1976 m. išaiškintas senkapio P kraštas. V ir R kryptimi senkapio teritorija tęsiasi už komplekso ribų.

Laidosena. 1976 m. aptikti sudegintų ir nedegintų mirusiųjų kapai. Vieni ir kiti dar gali būti skaidomi į kelias grupes.

Pirmajai grupei skirtini ŠR senkapio dalies 8 kapai su akmenų vainikais. Vainikai yra ovalo arba netaisyklingo apskritimo formos, nuo 1,8x2,4 m iki 2,7x2,8 m dydžio vidinėje pusėje. Jie sukrauti iš 40-60 cm skersmens akmenų. Kapų duobės yra nuo 1,75 m iki 2,4 m ilgio ir nuo 0,6 m iki 0,72 m pločio, ovalo formos. Jų dugnas beveik tame pačiame lygyje, kaip vainikų apačia (kapai Nr. 200, 206), arba 10-20 cm žemiau akmenų vainikų (kapai Nr. 201-203). Todėl kapo duobės kartais vos žymios.

---

[1] Tyrinėjimų medžiaga yra KVIM. Kulikauskas P. Badania archeologiczne na Litwie w latach 1955-1961. - Acta Baltico-Slavica. Bialystok, 1965, t. 2, s. 247-248; Butėnienė E. Lazdininkų kapinynas. - Kn.: Lietuvos archeologiniai paminklai. Lietuvos pajūrio I-VII a. kapinynai. V., 1968, p. 143-161.

[2] Tyrinėjimų ataskaita yra PKI, radiniai - Kretingos krašto tyros muziejuje. 1976 m. ištirtieji kapai numeruoti vėl nuo Nr. 1 iki Nr. 206; Паткаускас С. Раскопки могильника Лаздининкай. - В кн.: АО 1976 года. М., 1977, с. 429.

Mirusiųjų griaučiai visiškai sunykę. Nežymūs kaulų likučiai pastebėti tik kapuose Nr. 18 ir 187. Apie mirusiojo lytį ir padėtį kape galima spręsti tik iš įkapių ir jų išsidėstymo. Mirusieji laidoti galva į Š, su nedideliais nukrypimais į ŠV ir ŠR. Kapų duobėse aptikta daug angliukų. Tai padėjo išskirti kapų duobių kontūrus iš aplinkinės žemės. Šalia kapo duobės aptikta keletas gausesnių anglių sluoksnių, esančių net po vainikų akmenimis (kapai Nr. 201 202, 205). Pvz., šalia kapo Nr. 202 rastas 20 cm storio anglių sluoksnis. Pagal įkapes 4 kapai laikytini moterų (kapai Nr. 200-202, 204), o 4 - vyrų (kapai Nr. 199, 203, 205, 206).

Kiti 99 nedegintų mirusiųjų kapai akmenų vainikų neturi, aptikti tyrinėtos senkapio dalies V ir R krašte centrinėje dalyje jų rečiau. Pagal įkapes 57 iš jų yra vyrų, 37- moterų ir 3 - vaikų. Du kapai buvo be įkapių.

Mirusieji laidoti galva į V, ŠV ar Š, vyrauja ŠV kryptis. Papuošalų padėtis kape rodo, kad mirusieji laidoti aušt ielninki, rankos dažniausiai ištiestos ir priglaustos prie šonų, arba sulenktos ir sudėtos juosmens ar dubens srityje. Kapų duobės tik 5-40 cm gylio. Jos keturkampės ar ovalo formos, nuo 1,7x x0,6 m iki 2,4x0,9 m dydžio, užpildytos tamsia žeme, kurioje yra angliukų ir degėsių kruopelių.

Mirusieji laidoti karstuose ir be jų. Karstų likučiai pastebėti kapuose Nr. 11, 31, 174, 175 ir kt. Tai būta skobtinių, dažniausiai ąžuolinių karstų. Be karsto laidotų mirusiųjų kapų duobės dugnas kartais išbarstomas švariu smėliu (kapai Nr. 32, 33, 41 ir kt.). Kape Nr. 11 smėliu išbarstytas duobės dugnas ir po karstu.

Senkapio P dalyje aptikti 99 sudegintų mirusiųjų kapai. Iš

jų tik kapuose Nr. 46 ir 178 nerasta įkapių, o likusiuose jų gausu. Kapų duobės yra nuo 20 iki 110 cm gylio, keturkampės, ovalo ar netaisyklingos formos, nuo 0,98x0,4 m iki 2,6x0,7 m dydžio. Pailgosios duobės orientuotos galais R-V ir ŠR-PV kryptimi. Vyrauja pastarosios. Kai kur išsiskyrė tarsi kapų eilės.

Sudegintų mirusiųjų kapai taip pat nėra vienodi. Galime išskirti bent 4 jų grupes.

Pirmajai grupei skirtini kapai, kuriuose dar laikytasi nedeginto mirusiojo laidojimo tradicijų. Mirusieji palaidoti paprastai skobtiniame karste. Į jį supilti sudeginti mirusiojo palaikai su laužo likučiais, o apdegusios įkapės karste išdėstomos taip, kaip jas nešiojo mirusysis (kapai Nr. 94, 95, 113 ir kt.).

Antrai grupei priklauso kapai, kurių duobės dugne išbarstyti sudeginto mirusiojo palaikai, įkapių likučiai ir papildomos įkapės (kapai Nr. 114-126 ir kt.). Kape Nr. 114 dalis įkapių buvo ne tik duobės dugne, bet ir kapo duobę užpildančioje žemėje. Ši kapų grupė gausiausia.

Trečiąją grupę sudaro kapai, kurių duobės dugne sudeginto mirusiojo kaulai supilti į krūvelę arba paskleisti nedideliame plotelyje, o įkapės padėtos atskirai kitame duobės pakraštyje (kapai Nr. 46, 107).

Paskutinę grupę sudaro kapai, kurių duobių dugne aptinkamas ryškus, kartais iki 25 cm storio anglių sluoksnis. Kartais tarp anglių yra susilydžiusių žalvarinių papuošalų, stiklo karolių. (kapai Nr. 44, 47, 48, 51, 65, 67, 68, 70, 88, 89, 90, 92, 93).

Kai kuriuose visų sudegintų mirusiųjų grupių kapuose duobės pakraštyje, 10-12 cm aukščiau dugno kartais būna padėtų papil-

domų įkapių. Dažniausiai įdėta apyrankių, pasaginių segių, vytinių antkaklių gabalų (kapai Nr. 68, 75, 93, 107, 117, 146, 177, 179, 180 ir kt.).

Radiniai. Mirusieji laidoti su gausiomis įkapėmis. Iš 206 ištirtų kapų tik 4 buvo be jų. Šio paminklo radiniai, ypač geležiniai, labai blogai išlikę, sunaikinti korozijos. Dažnai sunku nustatyti net dirbinio formą ir dydį, paskirtį. Kiek geriau išliko iš žalvario ir sidabro padaryti daiktai, dažniausiai papuošalai. Jų rasta ir vyrų, ir moterų kapuose, tik pastaruosiuose jie gausesni ir įvairesni.

Kapuose Nr. 73, 110, 126, 179 pastebėti apgalvių pėdsakai.

Papuošalų tarpe gausu antkaklių (90,. Nedegintų mirusiųjų kapuose jos rastos kaklo srityje, o sudegintųjų kapuose - dažniausiai sulaužytos ir sulankstytos.

Ankstyviausia iš antkaklių yra iš kapo Nr. 201 - dėželinė. Jos išliko tik maži dėžutės ir lankelio galų fragmentai. Antkaklių storėjančiais užkeistais galais rasta 7 moterų kapuose (Nr. 13, 28, 43, 57, 142, 187 ir 197). Kape Nr. 142 rastoji yra sidabrinė, o likusios - žalvarinės. Rasta 10 antkaklių tordiruotu lankeliu plonėjančiais galais, kurie dažniausiai sunykę. Kape Nr. 134 rastoji antkaklė yra sidabrinė ir galuose turi kilputę ir kabliuką.

Gausiausią antkaklių grupę sudaro vytinės (65). Daugiausia jų rasta sudegintų mirusiųjų kapuose, kuriuose jos dažniausiai sulaužytos. Viena gerai išlikusi vytinė antkaklė su kilputėmis galuose - įvijinė (susukta 4 kartus). Šešios antkaklės vytos iš geležinės ir žalvarinės vielos. Todėl labai sunykusios.

Be to, rastos 2 masyvios antkaklės plokščiu pusiau apvaliu lankeliu, storėjančiais užkeistais galais (k. 105 ir 110), o

5 antkaklės yra iš plonos plokščios vielos. Jų galai sunykę.

Aptikti 128 žalvariniai įvijiniai žiedai. Viename kape randama po 1-2 žiedus. Tik vyro kape Nr. 1 rasti 8 žiedai. Jie daryti iš ovalo, apvalaus, trikampio ar pusapvalio pjūvio žalvarinės vielos, turi iki 6-7 apvijų, kai kurie puošti skersinėmis įkartomis, trikampėlių eilutėmis, turi paplatintą priekinę vidurinės apvijos dalį.

Ypač daug apyrankių. Nedegintų mirusiųjų kapuose dažniausiai randama po 1-2 apyrankes, o sudegintųjų kapuose kartais jų žymiai daugiau. Pvz., kape Nr. 146 rasta 13 apyrankių, kape Nr. 180 - 15, o kapuose Nr. 177 ir 179 - po 19 apyrankių.

Ankstyviausiosios yra kape Nr. 204 prie mirusiosios viršugalvio tošinėje dėžutėje rastosios dvi juostinės, iš vidaus įgaubtos apyrankės, puoštos įrantytais ruoželiais ir akučių eilėmis.

Kapuose Nr. 13, 56, 57 rasta po dvi išgaubtas tuščiavidures plačiais galais apyrankes. Jų galų plotis siekia iki 7 cm.

Ir nedegintų, ir sudegintų mirusiųjų kapuose aptikta įvijinių apyrankių (iš viso 26), geriausiai išlikusios iš kapo Nr. 5 turi po 10 apvijų.

Didžiąją dalį apyrankių sudaro juostinės (106) ir gyvuliniais galais (132). Juostinės apyrankės daugiausia yra netaisyklingo, rečiau stačiakampio pjūvio.

Trikampio pjūvio storėjančiais kiek įgaubtais galais apyrankių rasta 15, visos nesudegintų moterų kapuose.

Moterų drabužiai susegti dažniausiai naudoti smeigtukai. Moterų kapuose jų rasta 34, o vyrų kapuose tik 6. Kryžinių smeigtukų aptikta 24, trikampėmis galvutėmis - 4, lazdelinių - 11, be to, 1 ratelinis ir 2 smeigtukai su apskritomis išgaubtomis galvutėmis (kapas Nr. 136). Jų galvutės 8 cm skersmens, padeng-

tos ornamentuota sidabro plokštele, centras papuoštas mėlyno stiklo akute, o adatos buvusios geležinės[3].

Moterų kapuose Nr. 13, 28, 56, 174, 187 kartu su kryžiniais smeigtukais rasti puošnūs kabučiai, sudaryti iš sidabru padengtų ir mėlyno stiklo akutėmis puoštų plokštelių[4]. Tuose pačiuose kapuose aptikti ir 5 apskriti žalvariniai kabučiai, padengti sidabro plokštele ir puošti 5 mėlyno stiklo akutėmis[5]. Visi jie rasti žemiau juosmens. Dar du tokie kabučiai aptikti sustumdytose žemėse.

Vyrų kapuose rasta lankinių aguoninių, gyvulinių, ilgakojų ir laiptelinių segių (iš viso 70). Iš jų dvi aguoninės segės (iš kapo Nr. 17 ir atsitiktinė) yra sidabrinės. Be to, moterų kapuose rasta 10 lankinių žieduotų segių. Jos visos gulėjo galvos dešinėje pusėje.

Rastos dar kelios plokštelinės segės. Iš jų 4 yra apskritos kiauraraštės (kapas Nr. 54 ir 3 atsitiktinės), viena S formos (atsitiktinė), viena apskrita importinė segė, puošta augaliniu ornamentu ir inkrustuota auksu (kapas Nr. 14). Pati ankstyviausia iš plokštelinių yra segė su "tutuli" iš kapo Nr. 200.

Keliuose nedegintų ir daugumoje sudegintų mirusiųjų kapų rasta pasaginių segių (158). Tai segės daugiakampiais, žvaigždiniais, cilindriniais, aguoniniais ir plokščiais platėjančiais bei kanopiniais galais. Visos jos žalvarinės, įvairiai ornamentuotos, o žvaigždiniais galais - dar puoštos sidabru.

Nemažai surinkta ir karolių, kurių yra žalvarinių, stiklinių,

---

[3] Tokie smeigtukai žinomi iš Kiauleikių (Kretingos raj.) senkapio. Žr. Danilaitė E. Archeologiniai tyrinėjimai Kiauleikiuose. - Kn.: ILKI. V., 1961, t. 3, p. 115, pav. 13.

[4] Danilaitė E. Ten pat, p. 114, pav. 11, 12.

[5] Analogiškų kabučių rasta Kiauleikių ir Laivių senkapiuose. - Kn.: LLM, 1958, pav. 458, 476; Danilaitė E. Ten pat, p. 116, pav. 14.

emalės, gintarinių ir molinių. Pastarųjų rasta tik kape Nr. 126. Gintariniai karoliai būdingi vyrų kapams, kuriuose jų dažniausiai rasta po du. Vyro kape Nr. 18 kaklo ir kairiojo peties srityje rasti du dailiai ištekinti pusrutulio formos gintariniai karoliai. Vyrų kapuose Nr. 18, 183, 184 juosmens srityje šalia kalavijų rasti 3 gintariniai kabučiai "šukutės".

1976 m. ištirtuose kapuose rasta ir labai daug ginklų. Vien kalavijų aptikta 28. Daugumas jų vienašmeniai, 60-70 cm ilgio, be rankenos skersinių. Kapuose Nr. 63, 64, 65 ir 179 rasti dviašmeniai kalavijai turi tiesius rankenos skersinius.

Ietigalių rasta 190, iš jų 21 - įtveriamasis, žeberklinio tipo, dažnai tordiruota įtvara. Nesuardytuose kapuose jie aptikti kairėje mirusiojo galvos pusėje kartu su kirviais, žąslais, peiliais. Į kapą dėta po 1-2 ietis, o kartais ir 3 (vrečiasis ietigalis dažniausiai yra įtveriamasis).

Senkapyje rasta ir nemaža darbo įrankių. Tačiau jie ne tokie gausūs ir įvairūs, kaip papuošalai.

Kirvių rasta 46. Iš jų - 22 įmoviniai, o likusieji 24 - pentiniai plačiaašmeniai. Dalis jų galėjo būti naudojami ir kaip ginklai.

Iš darbo įrankių bene gausiausi peiliai, kurių rasta 124. Jie įvairaus dydžio, tiesiomis nugarėlėmis, rasti vyrų ir moterų kapuose. Be to, aptikta 11 galąstuvų, 4 ylos, 2 kalteliai, 4 vedegėlės, 23 skiltuvai. Kape Nr. 179 rastas juostų vijimo įrankių miniatiūrų komplektas, o kape Nr. 110 - trys žalvarinės verpstelių miniatiūros. Kape Nr. 10 - gintarinis kotelis ir dalis verpstuko. Iš viso surinkta 15 gintarinių verpstelių. Iš jų kape Nr. 139 rastasis 4,3 cm skersmens verpstukas buvo papuoštas viename šone 22, o kitame - 27 įgręžtomis duobutėmis. Kitas

atsitiktinis radinys - 4,6 cm skersmens gintarinis verpstukas abiejuose šonuose dviem lygiagrečiais susikryžiuojančiais grioveliais. Kape Nr. 26 rastos 3, o kape Nr. 28 - 4 gintarinės juostų vijimo plokštelės. Jos beveik kvadratinės, kampuose su skylutėmis.

Iš pajūrio senkapiams būdingų miniatiūrinių įkapių tenka dar paminėti molinius puodelius, kurie tik iki 2,8 cm aukščio, ir 34 miniatiūrinius kapliukus.

Pirmą kartą Lietuvos senkapiuose rastas gintarinis samtelis su rankenėle, vaizduojančia paukščio galvutę. Jis 5 cm pločio ir 4,5 cm ilgio, rankenėlė - 4 cm ilgio. Samtelis rastas apardytame vyro kape Nr. 141 kartu su vienašmeniu kalaviju, įmoviniu kirviu, ietigaliu, žąslais ir dviem laiptelinėmis segėmis. Samtelio padėtis kape ne visai aiški.

Paminėtina, kad kapuose Nr. 10 ir 56 rasta po gintarinį skrituliuką, kurių paskirtis taip pat lieka ne visai aiški.

Be suminėtų radinių, aptiktos ir 5 varinės Romos monetos, kaldintos Maksimino I arba Gordiano III, Aleksandro Severo[6].

Chronologija. Kapuose su akmenų vainikais rastos Romos monetos ir papuošalai (dėželinė antkaklė ir kt.) rodo, kad šie kapai datuotini III a.

Nedegintų mirusiųjų kapuose, be akmenų vainikų, rastos antkaklės pastorintais užkeistais galais, lankinės žieduotos segės, lankinės ilgakojės segės bei apyrankės plačiais tuščiaviduriais galais rodo, kad šie kapai priklauso VIII-IX a. Dalis mirusiųjų

---

[6] Michelbertas M. Papildomi duomenys apie Romos monetų radinius Tarybų Lietuvoje. - Istorija, 1978, t. 18, sąs. 1, p. 86. Reikia pastebėti, straipsnyje netiksliai nurodyta monetų saugojimo vieta. Jos kartu su kitais senkapio radiniais perduotos Kretingos kraštotyros muziejui.

nedeginti palaidoti dar ir X-XI a. Tam laikotarpiui skirtini kapai, kuriuose rasta pasaginių segių cilindriniais ir daugiakampiais galais, kryžinių smeigtukų.

Pasaginės segės cilindriniais, žvaigždiniais, platėjančiais galais, apyrankės gyvuliniais galais ir kiti dirbiniai sudegintų mirusiųjų kapuose rodo, kad X-XI a. plito paprotys mirusiuosius deginti.

Taigi 8 ištirti kapai priklausytų III a., o likusieji VIII-XI a.

GRINIŪNŲ (PANEVĖŽIO RAJ.) SENKAPIS

Adolfas Tautavičius

Griniūnų kaimas yra apie 7 km į ŠR nuo Ramygalos. Kaimo ŠR pakraštyje, Juodos (Nevėžio kair. intakas) dešiniajame krante buvo stambi kalva. Ją iš V supo Juoda, o iš Š - plati pelkė. Iš kalvos nuo seno buvo vežamas žvyras, kai kur kasami bulviarūsiai. 1935 m. ant jos ŠV kampo Aleksas Kuodys pasistatė sodybą. Įvairių žemės darbų metu buvo randami žmonių griaučiai, o prie jų - senienos. Iš jų keletas 1938 m. pateko į Panevėžio muziejų. Taip paaiškėjo, kad čia esama m. e. I tūkstantmečio vidurio senkapio[1]. Vėliau žvyro kasimas suintensyvėjo ir žymi aukštumos dalis buvo nukasta. Pasakojama, kad buvo randama žmonių kaulų ir įvairių papuošalų, įrankių ir ginklų. Tačiau beveik visi šie radiniai išsimėtė ar dingo[2].

---

[1] VAK byla Nr. 34, p. 162. Radiniai hitlerinės okupacijos metais Panevėžio muziejuje neteko metrikų.

[2] 1971 m. Vilniuje privačiame rinkinyje buvo viena žalvarinė šaukštinė antkaklė, 1977 m. Jotainių aštuonmetėje mokykloje - du žalvariniai nuokamieniai smeigtukai.